

УДК 339.9

ГРУЩИНСЬКА Н.М.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародної економіки
і економічної дипломатії
Дипломатичної академії України
при МЗС України

ГЕОЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК НАСЛІДОК СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

***Анотація.** В статті зроблена спроба обґрунтувати особливості гео економічної конкуренції як симбіозу гео економічної стратегії і міжнародної конкуренції. Обґрунтувати місце та вплив гео економічної конкуренції в геопросторі з урахуванням сучасних глобалізаційних технологічних трансформацій та еволюції міжнародної спеціалізації України.*

Ключові слова: гео економіка, конкуренція, економічний потенціал, технологічні трансформації, світовий порядок.

Грущинская Н.Н., доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры международной экономики и экономической дипломатии Дипломатической академии Украины при МИД Украины

ГЕОЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОНКУРЕНЦИЯ КАК СЛЕДСТВИЕ СОВРЕМЕННОГО МИРОВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОРЯДКА

***Аннотация.** В статье предпринята попытка обосновать особенности геоэкономической конкуренции как симбиоз геоэкономической стратегии и международной конкуренции. Обосновать место и влияние геоэкономической конкуренции в геопространстве с учетом современных глобализационных технологических трансформаций и эволюции международной специализации Украины.*

Ключевые слова: геоэкономика, конкуренция, экономический потенциал, технологические трансформации, мировой порядок.

Gruschinska N.M., Doctor of Economics, Professor of International Economics and Economic Diplomacy Department, Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine

GEOECONOMIC COMPETITION AS CONSEQUENCE OF CONTEMPORARY WORLD ECONOMIC ORDER

***Abstract.** The article attempts to justify the features of the geo-economic competition as simbiозu geo-economic strategy and international competition. To prove the place and geo-economic impact of competition in the light of contemporary geospatial globalization process transformation and evolution of international specialization Ukraine.*

Keywords: geo-economics, competition, economic potential, technological transformation, world order.

Вступ. З урахуванням технологічних процесів, які окреслюють розвиток сучасних гео економічних, геополітичних світових процесів, стають каталізаторами формування нового економічного порядку, сприяють змінам національних і світових ринків, останнє через можливі зміни міжнародної спеціалізації країн, виокреслюються поняття гео економічної конкуренції як поєднання принципів гео економічної стратегії і міжнародної конкуренції та геоспеціалізації.

Геоспеціалізація є поєднанням понять спеціалізації та гео економіки, поняття, яке характерне для сучасного періоду світових процесів, обумовлених широкими глобальними, інноваційними, інформаційними, технологічними особливостями. Виходячи з таких характеристик, геоспеціалізація – це міжнародна спеціалізація національної економіки обумовлена гео економічними та геополітичними впливами. Також, геоспеціалізація обумовлюється інтеграційною приналежністю, політичною ситуацією на внутрішньому та зовнішньому ринках, залежить від географічного розташування, а відповідно від рівня співпраці з країнами – сусідами, який, в свою чергу, обумовлюється їх зовнішньою політикою.

Технологічні трансформації сучасних глобальних процесів зумовлюють значні зміни в структурах міжнародної спеціалізації кожної національної економіки, в т. ч. й України. Сучасне розмежування країн світу обумовлюється міжнародним поділом праці; постійними порушеннями рівноваги світового господарства, пошуком ефективніших технологій і способів виробництва, які дають змогу поліпшувати умови життя людей.

Особливе місце серед факторів, що сприяють отриманню країною конкурентоспроможного місця на світовому ринку, є стан міжнародної спеціалізації її національної економіки. Аналіз еволюції процесів спеціалізації доводить, що саме спеціалізація спонукала до створення інтеграційних утворень, розвитку не лише регіоналізації, а й глобалізації. Проте тенденції кінця ХХ – початку ХХІ ст. визначають зворотній вплив. Міжнародна

спеціалізація країн прямопропорційно залежить від загальних процесів глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції. Утвердитися в сучасному світі як державі, яка виробляє конкурентоспроможний товар, може лише країна з активною інформаційно-технічною економікою. Крім того, змінюються і ознаки спеціалізації, яка переходить з подетальної до предметної.

Мета статті полягає у обґрунтуванні особливостей гео економічної конкуренції як симбіозу гео економічної стратегії і міжнародної конкуренції, місце та вплив гео економічної конкуренції в геопросторі з урахуванням сучасних глобалізаційних технологічних трансформацій та формування світового економічного порядку.

Аналіз використаних джерел. Теоретичну основу статті становлять роботи провідних вітчизняних і закордонних учених і фахівців у сфері процесів глобалізації, постіндустріального розвитку, конкурентоспроможності національної економіки, міжнародних інноваційних процесів, аналізу технологічних укладів, у т. ч. наукові праці українських і російських учених, таких як А. Філіпенко, П. Леоненко, Д. Лук'яненко, С. Єрохіна, Т. Бревдо, Л. Антонюк, О. Канищенко, В. Новицький.

Технологічні трансформації та глобалізаційні процеси досліджуються і в роботах російських учених, Р. Фатхутдінова, І. Спиридонова та ін.; серед зарубіжних фахівців – це роботи А. Бранденбургера, Р. Вернона, Е. Вогеля, П. Кругмана, В. Леонтьєва, Б. Оліна, М. Познера, М. Портера, Д. Рікардо, Дж. Сакса, Н. Самуельсона, А. Сміта, Р. Солоу та ін.

Інформаційна революція, інформаційна економіка розглядаються в працях, у першу чергу, західних учених – Р. Вайнера, Б. Де Лонга, М. Каца, К. Келлі, Дж. Фаррелла, Тоффлер Е., Бжезинській Е. та ін. Серед російських дослідників слід виділити В. Аршинова, В. Матюшка, Т. Яковлеву та ін. Мережева та інформаційна економіка розкриваються і в працях українських дослідників В. Базилевича, А. Маслової, А. Гриценка, О. Михайловської.

Питання економічної дипломатії розглядалися в роботах зарубіжних та вітчизняних авторів: А. Сахарова, М. Молчанова, В. Джордона, І. Майського, О. Трояновського, А. Степанова, Є. Марчука, С. Пирожкова, Ю. Петроченко, Я. Жаліло, С. Воронцова, В. Шлемко, В. Горбуліна, І. Дудко, В. Лукашевича, О. Пасхавера.

В основу трактування світового порядку покладено класичні праці Г. Морґентау, Р. Арона, які розуміли світовий порядок як міжнародні відносини, їх об'єктивний стан, що обумовлений співвідношенням потенціалів великих держав. При проведенні аналізу умов формування нового світового порядку використовувались напрацювання С. Гантінгтона, А. Гофмана, Ф. Фукуями, І. Валлерстайна, Г. Шіллера.

Викладення основного матеріалу. Міжнародна спеціалізація припускає наявність просторового розриву між окремими стадіями виробництва або між виробництвом і споживанням у міжнародному масштабі. Під міжнародною спеціалізацією виробництва розуміють таку форму поділу праці між країнами, за якої зростання концентрації однорідного виробництва й усунювання праці у світі відбувається на основі процесу диференціації національних виробництв, виокремлення в самостійні (відособлені) технологічні процеси, галузі та підгалузі виготовлення все більш однорідних продуктів праці понад внутрішні потреби, що викликає все сильніше взаємне доповнення диференційованих національних комплексів [4].

Свого часу конкурентоспроможність держави значною мірою залежала від наявності у неї трьох основних факторів виробництва — природних ресурсів, трудових ресурсів та капіталу. З розвитком виробництва і технічним прогресом конкурентоспроможність стали визначати фактори вищого рівня, т. зв. розвинуті. Це насамперед інфраструктура країни, її науковий потенціал, рівень освіти населення тощо. Однак визначальну роль у створенні конкурентних переваг відіграють спеціалізовані фактори, спеціальна інфраструктура, спеціальні знання у вигляді науково-технічних баз даних по окремих галузях і виробництвах, наявність фахівців відповідного профілю знань тощо.

Світовий досвід свідчить, що наявність факторів виробництва є важливою, але недостатньою умовою успішної конкуренції. Для цього ще потрібен певний попит на продукцію, зокрема, вимогливі споживачі, конкурентоспроможні постачальники і суміжники, сумлінне ведення конкуренції, відповідна стратегія підприємств щодо їх розвитку і підвищення конкурентоспроможності. Практична відсутність конкуренції на внутрішньому ринку, його незначна місткість і патологічна невибагливість українських споживачів не дають змоги створити належні умови для зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Національні економіки, яким вдалося розвинути внутрішні інноваційні можливості щодо швидкої адаптації і відновлення, матимуть конкурентні переваги, стабільні в довгостроковому періоді. Це передбачає відмову від надмірної залежності від дешевої і відносно некваліфікованої праці як джерела конкурентоспроможності на користь підготовки робочої сили, збільшення зусиль щодо впровадження і поширення технологічних інновацій для підвищення ефективності використання факторів виробництва. Адже виграш від інновацій отримують ті країни, які створюють відповідні можливості. Цільовий розвиток потенціалу національної економіки залежить від постійного поліпшення і модернізації всіх сегментів національної економіки. Однак реалізація завдань такого рівня потребує прозорості інструментів, комплексності і стратегічної орієнтації інноваційної та структурної політики держави.

Взаємопов'язаність міжнародної спеціалізації з геополітичними процесами є характерною ознакою сучасних світових процесів. В такому контексті, геоспеціалізація може розглядатися в двох напрямках своєї реалізації по відношенню до країн: країни, на яких впливає геоспеціалізація (*passivus*) – пасивні та країни, які впливають на геоспеціалізацію інших країн (*activus*) – активні. Наприклад, як відповісти на запитання: що визначає напрямки спеціалізації США? Наскільки геополітика впливає на вибір спеціалізації країни? Скоріше навпаки, структура спеціалізації США обумовлює її геополітичний вектор. *Взаємодоповненість та гармонійність геополітики, гео економіки і міжнародної спеціалізації – показники успішних економік і політик країн.*

Відношення України до групи пасивних чи активних країн в геоспеціалізації можна проаналізувати шляхом проведення історичного екскурсу щодо розкриття зв'язку міжнародної спеціалізації національної економіки та гео економічних впливів в еволюційний період формування економічного порядку ХХ століття.

Найдетальніше і найдоступніше, з точки зору міжнародної економічної позиції, питання еволюції міжнародної спеціалізації викладено в роботі економіста – міжнародника, професора Філіпенка А.С. «Міжнародні економічні відносини: історія». Крім того спираючись на роботи істориків Палія О., Кульчицького С., Павленко Ю. та ін. створюється можливість викласти особливості розвитку міжнародної спеціалізації України з часів додержавної доби в історії України (кам'яна доба, трипільська культура, бронзова доба), формування перших держав на території України (скіфська культура, грецькі держави на території України, племінний союз антів та імперія гутів, зародження слов'ян, походження українського народу), періоду від заснування Києва і до ліквідації Київського князівства, Козацька доба в історії України, Українська народна республіка, проголошення незалежності України, період Голодомору та місце і роль міжнародної спеціалізації України у складі СРСР.

Передумови формування спеціалізації України в умовах географічного поділу праці. Неолітична революція. Кам'яна доба як найдавніший період людства, визначається періодом виготовлення знарядь з каміння, кісток, дерева. Основу господарства становили мисливство й збиральництво, рибальство. Відтворювальний процес розпочався пізніше та становив активні зміни в історії людства: просте споживання замінювалось на відтворення. Враховуючи, уже за часів палеоліту люди почали об'єднуватися в невеликі колективи за родинною ознакою, їх спеціалізація залежала від місця розташування, наявності сусідів, їх поведінки та взаємовідносин, обмін відбувався з урахуванням релігійних відносин та не на далекі відстані. За часів енеоліту (4 – 3 тис. до н.е.) на території України жили племена – носії трипільської культури. Крім того, трипільське населення активно займалося полюванням, рибальством і збиранням.

Київське князівство (IX – XIII ст.). Економічний розвиток Київської Русі зосереджувався у містах, представлений переважно більшістю ремісників різних спеціальностей, які об'єднувалися у групи. Період характеризується як сприятливий для зростання взаємовідносин та взаємодоповнення між селом та містом. Враховуючи, що спеціалізація обов'язково передбачає обмін продукцією (товарами), представлений як бартер, то зростаюча спеціалізація між двома суб'єктами держави сприяла ранньому розвитку торгівлі та зародженню основ міжнародної спеціалізації.

У даний період українська спеціалізація представлена у експорті переважно сировиною: дерево, воск, хутро, вироби з дерева, дерев'яні човни. Імпорт, поряд з тим, переважав у торгівлі: тропічні фрукти, спеції, сіль, килими, порцеляна, товари тваринного походження тощо. Особливе місце у представленні України за кордоном посідала торгівля людьми [16].

Козацька доба в історії України (XV – XVIII ст.). Період XV – XVIII ст. ознаменувався в історії великими географічними відкриттями, які сприяли поширенню міжнародної торгівлі за межі Європи. Фахівці вважають, що світове господарство остаточно сформувалося наприкінці XIX ст. завдяки розвитку світового ринку, транспорту та машинної промисловості. Саме остання зумовила масове виробництво товарів, обсягів яких вистачало не лише для задоволення внутрішніх потреб, а й для широкого постачання на міжнародний ринок.

Міжнародний географічний поділ праці став помітним явищем. Між країнами світу завжди існували, існують й існуватимуть відмінності щодо їх географічного положення, природних ресурсів, структури господарства, навичок і майстерності трудового населення тощо. Унаслідок географічного поділу праці у країнах світу формуються галузі міжнародної спеціалізації. Кожна країна орієнтується на експорт власної продукції. Спеціалізація господарств країн світу здійснюється з урахуванням порівняльних переваг для виробництва товарів і послуг, які має кожна окрема країна.

Войовничий характер Козацтва та політичні і соціальні умови протягом не одного століття формували і економічні ознаки держави та, відповідно, її спеціалізацію. «Козакування» полягало й у землеробстві, рибальстві, тваринництві й полюванні. Вистажливі військові дії Північної війни 1700 – 1721 років, в якій Україна приймала опосередковану участь, знищували її. Російський цар побудував на українських землях велику кількість укріплень, серед них і Київську фортецю на Печерську. Особливості спеціалізації козацької доби, як зазначає Полторак В. XVIII ст. характеризуються часом переходу козаків від екстенсивних форм господарства до інтенсивних. Згідно прийнятої зараз економічної періодизації історії війська Запорозького, виділяється три етапи: переважно промисловий етап (мисливство, рибальство тощо; XVI – XVII ст.); промислово-скотарський етап (XVII ст. – 1734); скотарсько-землеробський етап (1734 – 1775).

У період індустріальної цивілізації XV – XVII ст. зовнішня торгівля зумовлює спеціалізацію окремих європейських країн. У розвинутих країнах переважали виробництво й експорт готової продукції, в менш розвинутих країнах – утверджувалася сировинна спеціалізація. В той час як в Європі відбувалась промислова революція XIX століття, яка сприяла розвитку міжнародного поділу і кооперації праці та спеціалізації країн у виробництві, в Україні проходили історико-політичні, військові події, які і формували спеціалізацію держави, в першу чергу сировинну. XVIII – XIX ст. – період сільськогосподарської спеціалізації України, обумовлена розквітом Кріпацтва. Промисловий переворот на Україні.

У першій половині 19 ст. відбувалось поглиблення спеціалізації окремих районів в сільськогосподарському виробництві. Провідну роль в економічному житті України продовжувало відігравати сільське господарство. У середині 30-х рр. 19 ст. в Україні відбувається промисловий переворот, який приводить до утворення фабрично-заводського виробництва. Розвивається військова, металургійна, машинобудівна, вугільна галузі промисловості. Розвиток сільського господарства українських земель у складі Російської імперії у першій по-

ловині XIX ст. визначали такі тенденції: домінування в аграрній сфері поміщицького землеволодіння, яке перебувало у кризовому стані; посилення експлуатації селянства, застосування застарілих способів і засобів ведення господарства; поступова руйнація натурального господарства та розвиток підприємництва. Формування спеціалізації районів на виробництві певної промислової продукції.

Спеціалізація СРСР, яка носила характер замкнутого виробничого циклу, після розвалу Радянського Союзу була в більшій мірі ліквідована. Слід зауважити, що даний часовий період був офіційно проголошено як перетворення переважно аграрної країни на індустріальну, що вимагало мобілізації селянських коштів, що, в свою чергу, могло бути зроблено шляхом колективізації села. Відповідно, розглядаючи спеціалізацію України в даний період, можна говорити про нав'язливу спеціалізацію або точніше насильницьку. Відновлення радянської влади в Україні співпали з змінами в аграрній політиці [2]. Створення радгоспів або комун, експропріювання (так звана колективізація) власності селян, знищення ринку, що існував між селом та містом, що, в свою чергу, призвело до несамостійності аграрія, неможливості розпоряджатися своєю продукцією праці. Негативна антиаграрна політика спричинила таку ж віддачу і від селян, які відмовлялися розробляти землю, посівні площі скорочувалися, земля залишалась необробленою. Державна політика 1919 – 1920 років стаала за мету – перетворити радянські республіки на неконотмічно потужну країну, Державною коімісією з питань електрофікації був розроблений план відбудови і розвитку основних галузей народного господарства, в основу якого було покладено технічну реконструкцію на основі впровадження електрики. «Технологічне оновлення» повинно було відбуватися за рахунок радикального невідновлювального використання сільської продукції та населення. Спеціалізація, обумовлена природними ресурсами та людськими можливостями та бажанням знищувалась. Можливим джерелом ресурсів у переважно аграрній країні залишалось сільське господарство. Процес індустріалізації перейшов у «Надіндустріалізацію» і супроводжувався соціальною напругою, держава – монополіст встановлювала високі ціни на промтовари.

УРСР з аграрної перетворилася на індустріально-аграрну. У процесі повоєнної відбудови адміністративним апаратом було проігноровано досвід відновлення економічного потенціалу країн Європи, відповідно до якого перевага надавалася технічному переозброєнню різних галузей господарства, розвитку сільського господарства, легкої та харчової промисловості. Успіхи індустріального зростання в Україні, як і в СРСР в цілому, забезпечувалися переважно за рахунок залучення додаткової робочої сили, тобто екстенсивним шляхом, що в майбутньому робило економічну політику малоперспективною. усіх секторів економіки у катастрофічному стані залишався аграрний. Внаслідок окупації значно послабилась матеріально-технічна база, зменшилися посівні площі (в УРСР посівна площа в колгоспах не перевищувала 60%), знизилася врожайність і продуктивність тваринництва, зменшилася кількість працездатних колгоспників (серед працездатного населення 80% становили жінки та діти), бракувало кваліфікованих кадрів. Скрутне становище на селі ускладнювалося непосильними податками на індивідуальне господарство, низькими закупівельними цінами на сільгосппродукцію, оргнаборами сільського населення на заводи та новобудови. Проте, аграрний сектор вважався «вторинним» порівняно з індустріальним, відповідно, на потреби сільського господарства виділялося в середньому лише 7% капітальних вкладень (всього за роки четвертої п'ятирічки капітальні вкладення разом з внесками колгоспників становили 15% від загальносоюзних асигнувань).

Період 1947 – 1948 років позначений як чорний у календарі України. Нова хвиля голоду утворена у результаті масового вилучення з колективних господарств зерна, покликана посилити позиції СРСР у світі як потужної мілітаристської держави та забезпечити через «інтернаціональну допомогу» лояльність країн «соціалістичного табору» (у той час, коли населення потерпало від голоду, хліб експортувався у дружні СРСР країни «народної демократії» – Болгарію, Польщу, Румунію, Чехословаччину).

У 1960-1970 рр. в економіці СРСР відбулися істотні зміни. «Косигінські реформи» направлені на посилення економічних важелів, на збільшення самостійності підприємств і організацій, на оновлення методів централізованого планування. Як результат, середньорічні темпи приросту національного доходу в 1966 – 1970 рр. виросли в середньому на 1,1% в порівнянні з попередньою п'ятирічкою, а приріст валової продукції сільського господарства в ті ж роки збільшився на 1,7%.

Однак в 1966 – 1967 рр. проявилися недоліки реформи, головним з яких стала розбіжність інтересів підприємства і суспільства. Через свої вигоди підприємство намагалося випускати однотипну продукцію за високою ціною. Господарський механізм країни почав давати збій в роботі, що могло призвести до серйозної економічної кризи. Для припинення цих негативних явищ керівництво країни прийняло рішення про обмеження прав підприємств і про повернення до вже перевіреного жорсткому адміністративному плануванню.

В підручниках з політології, економічної історії можна знайти таку інформацію щодо місця спеціалізації України в рамках СРСР: «За темпами економічного зростання Україна перебувала на останніх місцях серед республік СРСР. Разом з тим, що економіка Україна була другою за величиною в Радянському Союзі і важливим промисловим та сільськогосподарським компонентом планової економіки країни. В той час, як країна постачала республікам кам'яне вугілля, кокс, залізну руду, природний газ, чавун, сталь, прокат чорних металів, металургійне та гірничо-шахтне обладнання, турбіни, дизелі, електродвигуни, трактори, екскаватори, тепловози, автобуси, автомобілі, цемент, мінеральні добрива, природне каміння, зерно, цукор, кондитерські вироби, консерви, олію та багато іншої продукції. В Україну постачали нафту та нафтопродукти, руди, прокат кольорових металів, верстати, нафтове обладнання, засоби автоматизації, легкові та вантажні автомобілі, вагони, силові трансформатори, електронно-обчислювальні машини, кабелі, автомобільні шини, пластмаси, вироби радіопромисловості тощо. Крім того, більше ніж 20 країн (Австрія, Нідерланди, Італія, Норвегія, Франція, Фінляндія, Німеч-

чина, Швейцарія, Швеція, США, Канада, Велика Британія, Японія) одержували з України промислову продукцію і промислову сировину: залізну і марганцеву руду, коке, прокат чорних металів, графіт, скло, металургійне та гірничошахтне устаткування, штучні алмази, алмазний інструмент, а також цукор, олію, льоноволокно тощо. В Україну Велика Британія постачала різні машини, промислове устаткування, хімічні продукти, вовняні тканини тощо. У ФРН Україна експортувала феросплави, чорні метали, автотранспортувачі, віконне скло, олію тощо, а звідти імпортувала різні машини і промислове устаткування, прокат чорних металів, хімічну продукцію. Україна вивозила товари у понад 50 країн, що розвиваються. У структурі експорту головне місце посідали машини і промислове устаткування. Машини, устаткування, прилади для африканських, азійських і латиноамериканських країн виготовлялися, враховуючи природно-кліматичні умови роботи».

Враховуючи аналіз економічного розвитку УРСР, наслідки активної індустріалізації, політичні важелі, можна стверджувати, що міжнародна спеціалізація УРСР була відсутня, про її необхідність не оголошувалось і розглядалися можливості сусідських взаємовідносин з країнами Європи, США; агресивний, нездорово суперницький характер СРСР спричиняв залякування країни у кризу.

До здобуття незалежності Україна повністю була інтегрована в економічну систему колишнього СРСР і не могла виступати самостійним суб'єктом міжнародних економічних відносин. Розвал торгівлі з союзними республіками після розпаду СРСР паралізував зовнішньоторговельні зв'язки країни. З розпадом радянської системи країна перейшла від планової економіки до ринкової. Перехідний процес був важким для більшості населення. Україна спочатку розглядалася як республіка зі сприятливими економічними умовами, тим не менш, країна пережила глибший економічний спад, ніж деякі з інших колишніх радянських республік.

Трансформаційні процеси 90-х років в Україні супроводжувались численними негативними проявами для її економіки: розпадом економіки СРСР, РЕВ та країн всього соціалістичного табору, переорієнтацією їх на більш конкурентоспроможну продукцію. Це посилювало такі значні економічні негаразди як гіперінфляція, зупинка більшості підприємств унаслідок неконкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку порівняно з імпортними товарами, які заповнили його, відсутність численних видів необхідної сировини (яка раніше постачалася з республік СРСР), гостра обмеженість власних енергоресурсів та гіперзростання цін на їх імпорт та інші. Внаслідок такого погіршення внутрішньої економічної ситуації експортні позиції України в міжнародному поділі праці значно послабшали: склалася ситуація необхідності знову завоювання місця для національної спеціалізованої продукції в МПП, яке відбулося у попередні роки. Як результат, значна частка експорту України припадала на технологічну спеціалізацію, яка включає експорт мінеральної та сільськогосподарської сировини та напівфабрикатів первинних стадій переробки металургійної, металообробної та хімічної галузей промисловості для подальшої переробки в країнах-імпортерах. Сировинна експортоорієнтованість у спеціалізації вимагає посилення техніко-технологічного рівня вказаних галузей, що в умовах жорсткої обмеженості власних та залучених іноземних інвестицій сприяє подальшій деформації економіки України в сировинному напрямку, зосередженню на первинних, недосконалих, брудних технологіях, а в підсумку - локалізації у промисловій ніші поряд з країнами чітко визначеного сировинного профілю в МПП. Предметна спеціалізація, тобто випуск готових виробів, передусім товари народного споживання: текстиль, одяг, вино, фармацевтичні вироби. Серед товарів виробничого призначення – невелика кількість літаків, кораблів, машин та устаткування. Значне місце посідав експорт зброї та військової техніки. Наявність значного науково-технічного потенціалу створювало підвалини для розширення предметної спеціалізації України на складних і наукомістких виробках машинобудування та приладобудування, електроніки й радіотехніки, на програмних продуктах. Проте проблеми неконкурентоспроможності власної продукції перш за все на внутрішньому ринку та державної підтримки виробників продукції, яка вже має світове визнання, не давали змоги здобути вагомих результатів.

Для України процес входження у світове господарство супроводжувався формуванням нераціональної структури експорту, а отже, малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації. Основні риси моделі міжнародної спеціалізації економіки країни пов'язані з тим, що Україна експортує на міжнародні ринки ті товари (харчові продукти, руди, метали, передусім чорні), які є відносно малодинамічними та характеризуються скороченням їхньої частки в глобальних продажах товарів. Водночас вкрай мізерними є поставки на високотехнологічні ринки, які визначають перспективи розвитку світової економіки. Історичний екскурс підтверджує, що економіка України не мала замкнутого технологічного циклу, а саме паливо і комплектуючі завозилися з інших регіонів СРСР. ВПК поглинав більшу частину капіталів, людських ресурсів, тому економіка мінімально турбувалася про людей та задоволення їх потреб. Направлення економіки, в якому відносно успішно був представлений технологічний цикл СРСР – це оборонно-промисловий комплекс.

Розроблялися та вироблялися високотехнологічні наукоємні складові частини і комплектуючі для озброєння, військової техніки і майна, які в остаточному вигляді виготовлялися підприємствами Російської Федерації.

Розробка та виробництво окремих складових частин ОВТ здійснювалися ОПК України у кооперації з науковими, проектними і виробничими підприємствами й організаціями колишнього СРСР, у першу чергу – Російської Федерації, які тепер опинилися за межами України.

Органами державної влади України у 1992 – 1998 роках приймалися заходи щодо зменшення військово-технічної залежності від інших країн, для чого надавалися кошти з Державного бюджету на реалізацію програм розробки, випробувань та виробництва основних видів ОВТ за замкнутим циклом. Як з'ясувалося, структурна перебудова українського ОПК у напрямку створення замкнутих циклів розробки, випробувань та виробництва основних видів ОВТ потребує коштів в таких обсягах, розмір яких набагато перевищують можливості держави.

Аналізуючи досвід органів державної влади України по створенню в українському ОПК окремих технологічно можливих замкнутих циклів розробки та виробництва ОВТ, слід зауважити, що державна політика розвитку і поглиблення ВТС, у тому числі у сфері міжнародної кооперації з розробки, модернізації, випробувань, виробництва, ремонту й експлуатації ОВТ, будівництва споруд й об'єктів військового призначення, значно знижує тиск на Державний бюджет, сприяє оновленню наявних виробничих потужностей і науково-технічному розвитку ОПК України, формуванню наукового, науково-технічного і технологічного набутку для створення і виробництва високоефективних вітчизняних засобів збройної боротьби.

Проводячи аналіз еволюції міжнародної спеціалізації, виникає думка щодо присутності геоспеціалізації в зовнішньоекономічній політиці України за часів Київської Русі, СРСР, перші десятиліття незалежності та лише з 2013 – 2014 років – поступове її переформатування. А саме, сприйняття України як країни, на яку впливає геоспеціалізація, визначення зовнішньої політики обумовлюється під впливом зовнішніх факторів, а не внутрішніми потребами забезпечення структури спеціалізації.

Спробуємо розібратися в питанні: геоспеціалізація – це явище притаманне неблагонадійним, економічно недостатньо розвинутим, політично обмеженим країнам? Чи, навпаки геоспеціалізація обумовлюється стрімкими технологічними інформаційними процесами і направлена на забезпечення безпеки країни?

Військовий конфлікт на Сході України 2014 – 2015 років спровокував роз'єднання операційних відносин України та Російської Федерації та значні зміни в торговельні, інвестиційні та інші сфери співпраці двох країн, а, відповідно, вплинувши і на сусідні держави. Прояви геоспеціалізації найбільш відчутні на зміні зовнішньої політики України, активне переформатування з російського на європейські ринки є характеристикою геоспеціалізації України. Період кінця 2013 року і по теперішній 2015 рік змінив і продовжує змінювати не лише внутрішньо національні, внутрішньо особистісні уклади, а має і геополітичні та гео економічні наслідки.

Прискорення процедури вступу України до Європейського Союзу є необхідним для визнання країни на міжнародному рівні не лише формально, а повноцінно, створення відповідної підтримки та умов для інвестування. Такі процеси підтримуються змінами відношення міжнародного, безпосередньо європейського суспільства до Росії, введення економічних санкцій та здійснення інших політичних та економічних впливів.

З урахуванням технологічних процесів, які окреслюють розвиток сучасних гео економічних, геополітичних світових процесів, стають каталізаторами формування нового економічного порядку, сприяють змінам національних і світових ринків, останнє через можливі зміни міжнародної спеціалізації країн, виокреслюється гео економічна конкуренція як поєднання принципів гео економічної стратегії і міжнародної конкуренції або геоспеціалізації.

Висновки. Процеси геоспеціалізації, обумовлені геополітичними та гео економічними процесами сприяють формуванню нового економічного порядку, який передбачає посилення міждержавного регулювання світового господарства і міжнародних економічних відносин з урахуванням інтересів країн, яких позбавляють вигід активні сили світового ринку.

Світопорядок передбачає взаємодію економіки і політики, національний розвиток та інтеграційні процеси, національної ідентичності та глобалізаційним процесам поєднання націй.

Сучасний етап формування нового економічного порядку характеризується трансформацією суспільних інститутів, зміною усього світового середовища, сучасні комунікаційні технології посилюють владу міжнародних організацій, що відстоюють економічні та політичні інтереси країн-гегемонів. Виробництво інтелектуального продукту й нових технологій стає все більш прибутковим і монополізується розвиненими країнами. Вони сьогодні виступають постачальниками якісно нового необмеженого ресурсу – інформації та знань, отримуючи за свідомо заниженою вартістю обмежені матеріальні ресурси із країн світової периферії. Такий розподіл праці спричинює новий механізм формування і розподілу багатства. Загострюється міждержавна економічна конкуренція, що ще більш посилює економічну асиметрію у взаємозалежності найбільш розвинених і найменш розвинених країн.

Особливе місце і роль в таких процесах відведено економічній безпеці держави. Головними критеріями оцінки стану економічної безпеки держави в її внутрішньому та зовнішньому контекстах є: спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у світовому поділі праці; стійкість і стабільність національної економіки. Особливе місце в економічній безпеці займає політична ситуація всередині держави, енергетична незалежність, державна підтримка банківського сектору, конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, інноваційний потенціал країни, інтеграційні процеси країни.

Економічна безпека створює можливість і готовність економіки забезпечити достатні умови життя і розвитку особи, соціально-економічну і військово-політичну стабільність суспільства і держави, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Світовий порядок повинен бути заснований на гармонійному співвідношенні, з одного боку, прав і свобод держав і народів, а з іншого – обов'язків перед людством. Разом з тим необхідне збереження національного суверенітету держав як гарантів захисту інтересів, прав і свобод свого населення.

Справедливий світовий порядок, що ґрунтується на дійсному рівноправ'ї держав і народів, неможливий без вироблення чіткого кодексу поведінки держав на міжнародній арені. Необхідні прийняті всіма державами дієві, навіть жорсткі механізми впливу на держав-по-рушників цього кодексу. Світовий порядок, безперечно, має забезпечуватися переважно мирними засобами. Він повинен бути побудований так, щоб провідні держави світу були такими ж відповідальними за порушення норм міжнародного права, як і всі інші.

Проте, розглянувши ознаки геоспеціалізації, залишилось ряд запитань: 1. Геоспеціалізація спонукає до необхідності зміни інституційного укладу, економічної системи шляхом активного використання мережевої економіки, а

іноді і шляхом революційних дій, чи навпаки, внутрішній стан країни спонукає до переформатування спеціалізації країни? 2. Яке поняття довготриваліше: міжнародна спеціалізація чи геоспеціалізація? Враховуючи, що основним чинником впливу на геоспеціалізацію є безпека країни, і загроза їй спонукає країну до вибору нової зовнішньої політики іноді з ігноруванням факторів впливу на спеціалізацію країни. Разом з тим, розвиток мережевої інформаційної економіки сприятиме розвитку видів міжнародної спеціалізації як позитивної, безпечної форми співпраці об'єднання країн. 3. Чи можна стверджувати, що наявність геоспеціалізації – це шлях до перемоги в економічній боротьбі? Дані запитання та значний пласт інших, породжених в процесі ознайомлення та аналізу історичних, економічних та іншого характеру матеріалів щодо світових трансформаційних, геотрансформаційних процесів стане поштовхом для майбутніх досліджень та знайде своє місце на сторінках наукових робіт.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. – Москва: Весь Мир, 2004.
2. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М.: Международные отношения, 1999 – 256 с.
3. Бжезинский Зб. Новый Мировой Порядок в опасности из-за «сопротивления широких масс населения» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua>.
4. Білорус О. Проблеми політичної економії глобалізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.
5. Богатуров А. Глобальные аспекты «цивилизационного» влияния США в XXI в. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://i-g-p.ru/page/stream>.
6. Бондаренко К. Пророчество Маргарет Тетчер, або новий світовий порядок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://world.lb.ua/news>.
7. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. под ред. Б. Л. Иноземцева; Центр исследований постиндустриального общества. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
8. Винниченко В. Відродження нації. Частина 1. – Київ – Відень. – 1920. – 345 с.
9. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств. Дорогокази в майбутнє. – 4-те українське видання, без змін. – Київ – Українське видавництво: Пульсари. – 2013. – 248 с.
10. Гальчинський А.С. Кризи і цикли світового розвитку – АДЕФ. – Україна. – 2009. – 387 с.
11. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: монографія. – К.: «Либідь». – 2013. – 472 с.
12. Гантінгтон С. «Новий світовий порядок у XXI столітті: тенденції та європейський вимір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xyz.org.ua/russian>.
13. Дергачова К. Концепція сталого розвитку у науково-практичному вимірі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua>.
14. Дж. Н. Розенау. Управление без правительства: порядок и изменения в мировой политике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.com.ua>.
15. Идентичности и ценности в эпоху глобализации. / Под редакцией Пахомова Ю.М., Павленко Ю.В. – К.: Наукова думка. – 2013. – 602 с.
16. Каган Р. Про рай і владу. Америка і Європа у новому світовому порядку. – Переклад з англійської Яна Чайковського і Галини Безух. – Львів, 2004. – 65 с.
17. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
18. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер; [пер. с англ. В. В. Львова]. – М.: Ладомир, 1997. – 848 с.
19. Коппель О. А. Цивілізаційна парадигма формування нового світового порядку в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helen-koppel.narod.ru>.
20. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні в ХХ ст. – Київ: Основи, 1997. – 423 с.
21. Лукас Е. Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії і Заходу. – К.: Темпора, 2009. – 488 с.
22. Новий світовий порядок у ХХІ столітті: глобальні тенденції та їх значення [Електронний ресурс]. – Сайт Цетру Розумкова: <http://razumkov.org.ua>.
23. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. Видання третє, стереотипне. 2005. – 352 с. – <http://www.lib.ua-ru>.
24. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994. – С. 10–27.
25. Тенторі Д. Горизонти нового світового порядку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.epravda.com.ua>.
26. Уткин А. Новый мировой порядок / А. И. Уткин. – М.: Алгоритм, Эксмо, 2006. – 640 с.
27. Ф. Фукуяма. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке (2006) (англ. State-Building: Governance and World Order in the 21st Century.) Cornell University Press, 2004.
28. Четверікова О. Про новий світовий порядок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firtka.if.ua>.
29. Шахназаров Г.Х. Грядущий миропорядок: О тенденциях и перспективах международных отношений. – М.: Политиздат, 1981. – 447 с.